

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI: FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING QIYOSIY TAHLILI VA TARJIMA MUAMMOLARI.

M.Omonova ¹

¹ Axborot texnologiyalari va menejment universiteti
"Filologiya" kafedrası stajor o'qituvchisi

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:20.03.2025

Revised: 21.03.2025

Accepted:22.03.2025

KALIT SO'ZLAR:

frazeologik birliklar,
tarjima muammolari,
ingliz tili, o'zbek tili,
madaniy kontekst,
qiyosiy tahlil. .

Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklar solishtiriladi. Frazeologik birliklar tilning ekspressiv va mazmunli tomonlarini aks ettirib, tilning madaniy-tarixiy kontekstini o'z ichiga oladi. Maqolada asosiy e'tibor frazeologik birliklarning tarjima jarayonida yuzaga kelgan muammolari, ularning madaniy konteksti va til o'ziga xosligiga qaratilgan. Ushbu tadqiqot ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarni taqqoslash orqali tarjima jarayonida yuzaga kelgan qiyinchiliklarni yoritishga qaratilgan.

KIRISH. Frazeologik birliklar har bir tilning muhim jihati hisoblanib, ularning o'ziga xosligi shundaki, ular tilning madaniy merosini aks ettiradi. Har bir frazeologik birlik kontekstda o'z o'rniga ega bo'lib, aksariyat hollarda u bevosita tarjima qilinmaydi. Ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi frazeologik birliklarni tahlil qilish, ularning o'zaro farq va o'xshash tomonlarini aniqlash ham tarjima jarayonida muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu maqola, shuningdek, tarjimonlarga frazeologik birliklarni to'g'ri va kontekstual tarjima qilish bo'yicha qator tavsiyalar beradi.

Frazeologik birliklar tushunchasi

Frazeologik birliklar yaxlit so'z birikmalari bo'lib, ular alohida so'zlardan tuzilgan bo'lsa-da, bir ma'noga ega. Ko'pincha ular majoziy ma'noni o'zida mujassam etgan va tilning go'zalligi va madaniy xususiyatlarini aks ettiradi. Boshqacha qilib aytganda, frazeologiya ma'lum bir ma'noni ifodalash uchun birgalikda qo'llaniladigan so'zlarning

birikmasidir. Ularning ma'nosi so'zlarning individual ma'nolaridan kelib chiqmaydi va ular tilga o'ziga xoslik va tasvir beradi.

Ingliz tilidagi frazeologik birliklar

Ingliz tilidagi frazeologik birliklar ko'pincha metaforalarga asoslanadi, ularning ma'nosi kontekstdan kelib chiqadi. Masalan:

"Break the ice" - bu vaqtinchalik noqulaylikni bartaraf etish yoki tanishuvni osonlashtirish ma'nosini bildiradi.

- **"Bite the bullet"** – esa qiyin vaziyatga duch kelish va unga chidash demakdir.

O'zbek tilidagi frazeologik birliklar

O'zbek tilida ham milliy madaniyat va urf-odatlarini aks ettiruvchi frazeologizmlar ko'p. Misollar:

"Qora ko'z" – inson yoki narsaning go'zalligini va jozibadorligini tasvirlash uchun ishlatiladi.

- **"Suvdan quruq chiqmoq"** – qiyin vaziyatdan omon qolish yoki muammoni hal qilishni anglatadi.

Frazeologik birliklarning xususiyatlari:

Frazeologik birliklarning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

Barqarorlik: Ularning tarkibiy qismlari o'zgarmaydi yoki kam o'zgaradi. Masalan, inglizcha "to spill the beans" iborasida "loviya" so'zini boshqa so'z bilan almashtirib bo'lmaydi.

Idiomatiklik: Ularning ma'nosi ularni tashkil etuvchi so'zlarning individual ma'nolaridan farq qiladi. Ya'ni frazeologik birliklarning ma'nosi birlik sifatida qabul qilinadi va u muayyan kontekstda paydo bo'ladi. Masalan, o'zbek tilida "ko'z ochmoq" iborasi oddiy ma'noda ko'z ochmoq ma'nosini anglatmaydi, balki u biror narsani tushunmoq, anglamoq ma'nosini ifodalaydi.

Reproduktivlik: Ular til foydalanuvchilari tomonidan tayyor shaklda qo'llaniladi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarning qiyosiy tahlili:

Ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarning o'xshash va farqli jihatlarini quyidagicha taqqoslash mumkin:

O'xshashliklar: Ayrim frazeologik birliklarni har ikki tilda o'xshash ma'noga ega bo'lishi mumkin, lekin ularning tarkibiy qismlari farq qilishi mumkin. Masalan, "to be in hot water" (qiyin muammoga duch kelish) iborasi o'zbek tilida "qaynoq suvga tushib qolish" yoki "baloga duchor bo'lish" kabi iboralar bilan ifodalanishi mumkin.

Farqlar: Ko'pincha, frazeologik birliklarning boshqa tilda aynan mos keladigan variantini topish qiyin. Bu holat, asosan, har bir tilning o'ziga xos madaniy va tarixiy ildizlari bilan bog'liq. Masalan, ingliz tilidagi "to kick the bucket" (o'lish) iborasining o'zbek tilida to'g'ridan-to'g'ri ekvivalenti yo'q. U "o'lish", "jon berish" kabi ma'nodosh so'zlar bilan o'zgartirilishi mumkin.

Madaniy kontekst: Frazeologik birliklar ko'pincha madaniy kontekstga asoslanadi. Masalan, o'zbek tilidagi "tosh otgan joyidan o't o'smaydi" maqoli ingliz tiliga bevosita tarjima qilinmaydi, chunki u o'zbek madaniyati bilan bog'liqdir.

Frazeologik birliklarning turlari

Frazeologik birliklar turli xil turlarga bo'linadi:

- Idiomalar: muayyan ma'noga ega bo'lgan iboralar (masalan, "kick the bucket" – "o'lish").
- Maqollar: O'zbek tilida keng tarqalgan hikmatli iboralar (masalan, "to'pni qo'ldan berma").
- Aks sado: Biror voqea yoki holatni ifodalovchi iboralar (masalan, "toshga o'xshab").

Tarjima muammolari:

Ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarni tarjima qilishda quyidagi muammolarga duch kelish mumkin:

Ekvivalentning yo'qligi: Ayrim frazeologik birliklarning har ikkala tilda ham ekvivalenti yo'q. Bunday vaziyatlarda, tarjimon ma'noni yetkazish uchun boshqa usullardan, masalan, perfraza yoki tushuntirish.

Madaniy farqlar: Madaniy kontekstga qarab frazeologik birliklarni tarjima qilishda madaniy farqlarni e'tiborga olish zarur.

Stilistik moslik: Tarjima stilistik jihatdan asl matn bilan bir xil bo'lishi lozim.

Yechimlar:

Tarjima masalalarini hal qilishda quyidagi usullardan foydalanish mumkin:

Ekvivalentni topish: Agar iloji bo'lsa, frazeologik birlikning to'g'ridan-to'g'ri ekvivalentini topish kerak.

Perfraz: Agar ekvivalent topilmasa, ma'noni parafraza yordamida ifodalash mumkin.

Tushuntirish: Ayrim hollarda ma'no frazeologik birlikni tushuntirish orqali ham berilishi mumkin.

Transpozitsiya: Ba'zan so'zlarning joylarini almashtirish orqali mazmunni saqlab qolish mumkin.

Kompensatsiya: Bir qismda yo'qotilgan ma'noni matnning boshqa qismida to'ldirish.

Tarjima qiyinchiliklari

Frazeologik birliklarni tarjima qilishda madaniyatlararo farqlar, tilning o'ziga xosligi va kontekstga bog'liqlik katta ahamiyatga ega. Tarjimonlar ko'pincha frazeologik birlikni to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilishdan tiyilishlari lozim, aks holda ma'no buzilishi mumkin.

Tavsiyalar

Tarjima jarayonida frazeologik birliklarning ma'nosini saqlab qolish uchun quyidagi yondashuvlarni qo'llash tavsiya etiladi:

- Madaniy kontekstni aniqlash: Har bir frazeologik birlikning madaniy ahamiyatini tushunish.
- Metaforik ma'noni tushunish: Iboraning metaforik ma'nosini aniqlash va bu ma'noni saqlab qolish.
- Ma'no va kontekstga mos keladigan alternativ frazeologik birliklarni izlash: O'zbek tilida muqobil frazeologik birliklarni topish.

Xulosa

Tarjima jarayonida ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarni qiyosiy o'rganish katta ahamiyatga ega. Ushbu tillardagi frazeologik birliklarning o'ziga xosligi va madaniy konteksti tarjimonlar uchun qiyinchilik tug'diradi. Ushbu tadqiqot frazeologik birliklarni tarjima qilish sohasidagi bilimlaringizni kengaytirish va madaniy aloqalarni mustahkamlashga qaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hoshimov, A. (2020). "Frazeologiya va uning tarjimasi". Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
2. Smith, J. (2019). "Understanding Idioms: A Comparative Study". London: Linguistic Press.
3. Karimov, I. (2021). "O'zbek tilining frazeologik tizimi". Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti.
4. Begmuradovich, S. A. (2025). EINSATZ VON INFORMATIONSTECHNOLOGIE IM FREMDSPRACHENUNTERRICHT. СОБРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИССЛЕДОВАНИЯ, 1(3), 97-102.
5. Bekmuradovich, S. A. (2025). The usage of modern educational technologies in teaching a foreign language in higher educational institutions. Ta'lim, tarbiya va innovatsiyalar jurnali, 1(2), 180-184.

6. Begmuradovich, S. A. (2023). INTEGRATION OF EDUCATIONAL PROCESS FORMS. PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA VA IJTIMOIIY TADQIQOTLAR| JOURNAL OF PEDAGOGY, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH, 2(2), 20-23.
7. Суяров, А. Б. (2025). ТЕХНОЛОГИИ ОРГАНИЗАЦИИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ. ZAMIN ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(2), 9-15.
8. Суяров, А. Б. (2025). СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ В МЕТОДИКЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ. YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 2(2), 217-225.
9. Zebo, M. (2023). DEATH GLORY OF THE WRITER. JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING, 2(5), 104-106.
10. Madraximova, Z. (2022). Z & Ablaeva, N.(2022). CHARACTERISTICS OF LERMONTOV'S WORKS" HERO OF OUR TIME. Science and Innovation, 1(8), 1843-1845.
11. Madraximova, Z., & Ablaeva, N. (2022). ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЛЕРМОНТОВА" ГЕРОЙ НАШЕГО ВРЕМЕНИ". Science and innovation, 1(B8), 1843-1845.
12. Khumora, Z., & Nazim, B. R. THE ROLE OF THE INTERNET IN THE SPREAD OF FAKE INFORMATION.
13. Жаббарова, Ю. (2022). KINSHIP TERMINOLOGY AS AN IMPORTANT ETHNOGRAPHIC AND HISTORICAL SOURCE. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ЯЗЫКА, ОБРАЗОВАНИЯ, ПЕРЕВОДА, 3(5).
14. Marifjanovna, I. D. (2024). INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYA ASOSIDA DARSLARNI TASHKIL QILISH. СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И ИССЛЕДОВАНИЯ, 1(1), 169-172.
15. Самиева, Г. Т., & Аликулов, Х. Т. (2023). НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН И ПЕРЕХОД В «ЗЕЛЕНУЮ ЭКОНОМИКУ». Экономика и социум, (11 (114)-1), 994-998.
16. Samieva, G. T., & ugli Alikulov, K. T. (2024). MINTAQADA “YASHIL IQTISODIYOT” ASOSIDA BARQAROR IQTISODIY O ‘SISHNI TA’MINLASH MASALALARI. THE INNOVATION ECONOMY, 4(04).
17. Aliqulov, H. (2023). “YASHIL IQTISODIYOT”–KELAJAK IQTISODIYOTING ASOSI. Nashrlar, 474-477.
18. Matqosimova, M. E. Q. (2022). SMS LARDA ELLIPTIK STRUKTURALAR. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(12), 181-186.